

EVROPSKÝ SEMESTR – TEMATICKÝ PŘEHLED

DOVEDNOSTI PRO TRH PRÁCE

1. ÚVOD

Dovednosti mají zásadní význam pro konkurenceschopnost a zaměstnatelnost, jelikož strukturální změny, jako je globalizace a technologický pokrok, vyžadují k růstu produktivity a zajištění kvalitních pracovních míst stále vyšší kvalifikace, které jsou relevantní pro trh práce.

Tento tematický přehled se zaměřuje na dovednosti, které jsou přímo spojeny s potřebami trhu práce. Pokud jde o podrobnější pohled na vysokoškolské a nižší vzdělávání, viz tematické přehledy o *dosažení terciárního vzdělání a osobách předčasně odcházejících ze vzdělávání*.

2. URČENÍ VÝZEV

2.1. Základní dovednosti

Aby měli mladí lidé snadný přístup na trh práce a aby si dospělí udrželi zaměstnání na kvalitních a stálých pracovních místech, jsou zapotřebí dostatečné úrovně základních dovedností (gramotnost, matematická gramotnost, přírodní vědy a technologie). Velkým podílům (20 % až 25 %) mladých lidí v počátečním vzdělávání (jak dokládají výsledky testů PISA z roku 2015)¹ a dospělých v produktivním věku (podle výsledků testů PIAAC z roku 2012)² však

tyto základní dovednosti chybějí, což jim znemožňuje najít stálé zaměstnání a obecně účastnit se hospodářského a sociálního života.

Ve velkém počtu zemí EU se dosud vyskytuje velmi vysoký podíl osob ve věku 15 let, které s ohledem na základní dovednosti dosahují slabých výsledků³. Tito studenti se budou s největší pravděpodobností potýkat s vážnými problémy při dalším vzdělávání, na trhu práce a v každodenním životě.

Nejvyšší podíl studentů se slabými výsledky je v matematice, na úrovni EU ve výši přibližně 22 %. Pouze tři členské státy mají nižší než 15% referenční hodnotu⁴, ačkoliv se dvanácti členským státům podařilo mezi roky 2012 a 2015 jejich podíl snížit (graf 1).

Výsledky ve čtení a v oblasti přírodních věd jsou mírně lepší, postupem času se však značně zhoršily.

hodnocení kompetencí dospělých. Podrobnější informace o stanovení těchto úrovní viz <http://www.oecd.org/skills/piaac/>

³ Studenty se slabými výsledky ve vzdělávání jsou studenti, kteří v jedné z oblastí testů PISA (čtení, matematika nebo přírodní vědy) dosáhli úrovně dovedností nižší než 2.

⁴ Na základě strategického rámce evropské spolupráce v oblasti vzdělávání a odborné přípravy („ET 2020“) se členské státy dohodly, že by do roku 2020 měl být podíl studentů ve věku 15 let se slabými dosaženými výsledky ve čtení, matematice a přírodních vědách nižší než 15 %.

¹ PISA je Program OECD pro mezinárodní hodnocení žáků. Podrobnější informace o stanovení těchto úrovní viz <http://www.oecd.org/pisa/test/>

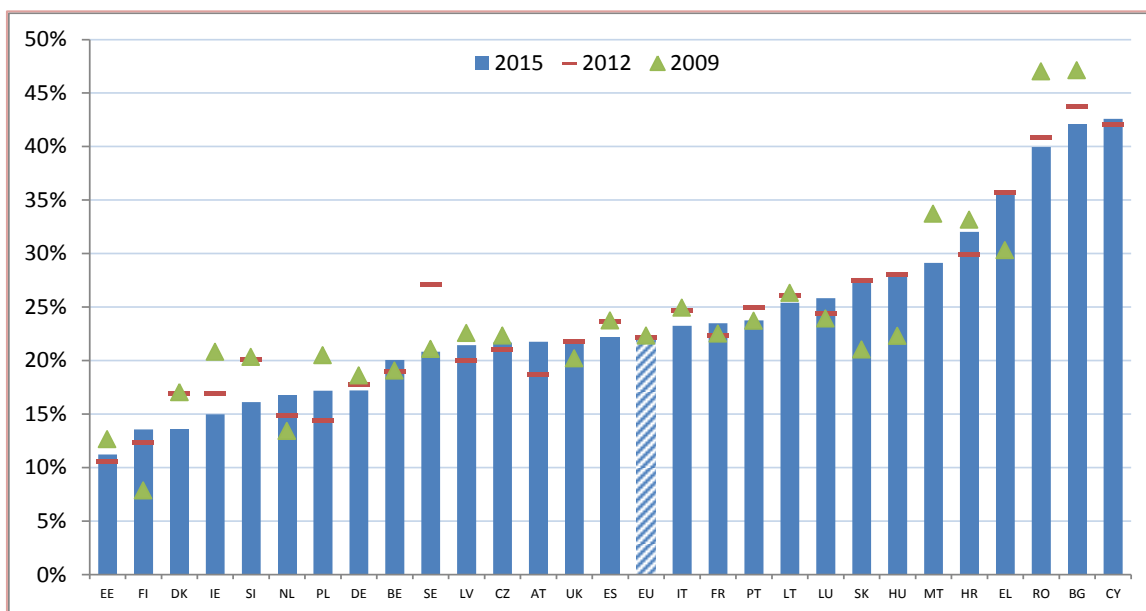
² PIAAC je Program OECD pro mezinárodní

Výsledky Bulharska, Rumunska a Kypru jsou slabé ve všech třech oblastech, zejména v matematice s více než 40 % studentů se slabými výsledky. Obecně řečeno, země s relativně málo žáků se slabými výsledky v testech PISA mají rovněž větší podíly žáků s nejlepšími výsledky, tj. žáků na úrovni 5 nebo vyšší, což naznačuje celkově výkonnější systémy vzdělávání a odborné přípravy, nikoli záměrnou volbu upřednostňování excelence před rovností.

Vzdělávací systémy nejsou při snižování nerovností dosud zcela účinné. Podíl chlapců se slabými výsledky ve čtení je

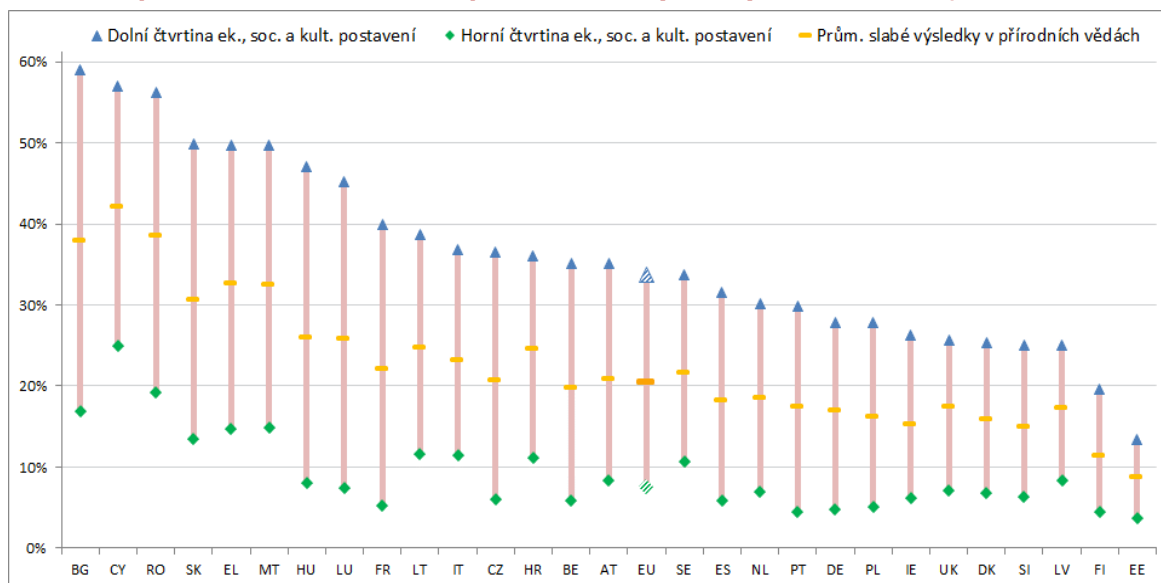
mnohem vyšší než podíl dívek (23,5 % oproti 15,9 %), ačkoliv rozdíly mezi dívkami a chlapci v čtenářské gramotnosti později zanikají (jak prokazují údaje PIAAC pro osoby ve věku 16–24 let). V dalších dvou oblastech základních dovedností jsou výsledky chlapců a dívek rovnoměrnější. Jedním z hlavních determinantů osvojování dovedností ve školách je i nadále socioekonomické prostředí. Rozdíl v podílu žáků se slabými výsledky v oblasti přírodních věd v dolní čtvrtině socioekonomického postavení a v horní čtvrtině je velmi vysoký (graf 2).

Graf 1 – Podíly žáků se slabými výsledky v matematice v testech PISA, vybrané roky

Zdroj: OECD (PISA).

Graf 2 – Dopad socioekonomického prostředí na výsledky v matematice, 2012

Zdroj: OECD (PISA).

Skutečnost, že evropské systémy vzdělávání a odborné přípravy neposkytují nejzákladnější dovednosti 20 % žáků, je spojena s vysokými náklady příležitosti. To vyzdvihuje nejen rozsah výzvy týkající se zvýšení výkonnosti systémů vzdělávání a odborné přípravy, nýbrž také obrovské potenciální přínosy pro vyšší růst a zaměstnanost, pokud by se snížil podíl těchto žáků, kteří budou pravděpodobně čelit vážnému problému se zaměstnatelností.

Mezi dospělými osobami v produktivním věku (16 až 65 let) vykázalo v zemích EU, které se zúčastnily šetření PIAAC, průměrně 43 % střední nebo vysoké úrovně gramotnosti (úrovně 3 až 5). To je značně pod průměrem OECD (49 %).

Jeden z pěti dospělých v zúčastněných zemích EU vykazuje tudíž nízkou úroveň gramotnosti. Co se týká matematické gramotnosti, je to dokonce každý čtvrtý. V případě velmi vysokých dovedností je pouze několik málo členských států schopno dosáhnout výkonnosti nejlepších zemí mimo EU, jako je Japonsko. Ostatní velké mimoevropské ekonomiky, jako je Kanada a USA, dosahují podobných výsledků jako mnoho zemí EU.

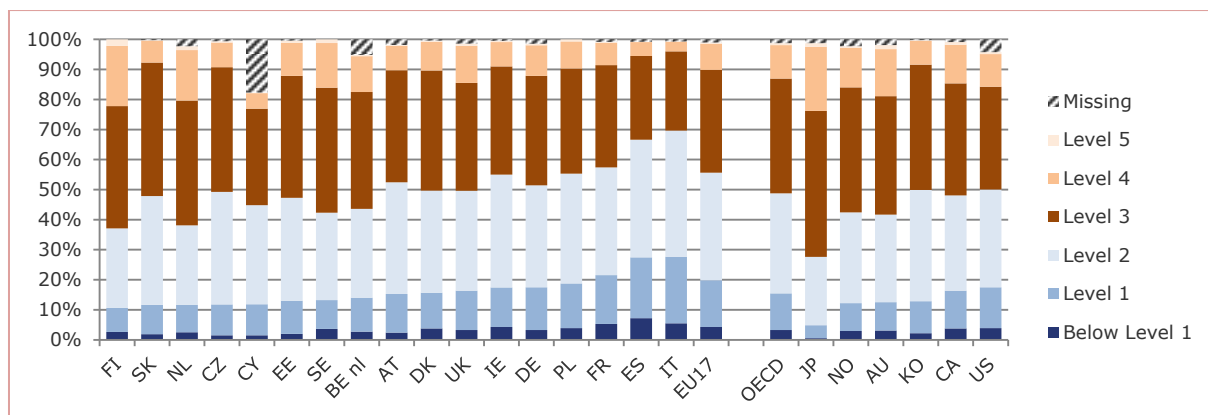
V rozdělení dovedností mezi členskými státy EU však existují značné rozdíly. Obecně lze určit tři skupiny zemí:

- 1) země s vysokými podíly dospělých osob se středními až nejlepšími výsledky a malým počtem osob se slabými výsledky (jako je Nizozemsko, Finsko, Švédsko a Vlámko v Belgii),
- 2) země s výsledky, jež se významně neliší od průměru OECD, a
- 3) země s poměrně malými počty osob se středními až nejlepšími výsledky a velmi vysokými podíly osob se slabými výsledky (Španělsko a Itálie).

Ačkoliv v některých zemích vykazují velmi nízké úrovně dovedností především starší věkové skupiny, v jiných se zdá, že poměrně slabých výsledků dosahují mladší věkové skupiny (např. Kypr a Spojené království). Výsledky šetření mimoto potvrzují, že úroveň znalostí velmi úzce souvisí se vzděláním rodičů a se statutem migranta, avšak v jednotlivých zemích v různé míře.

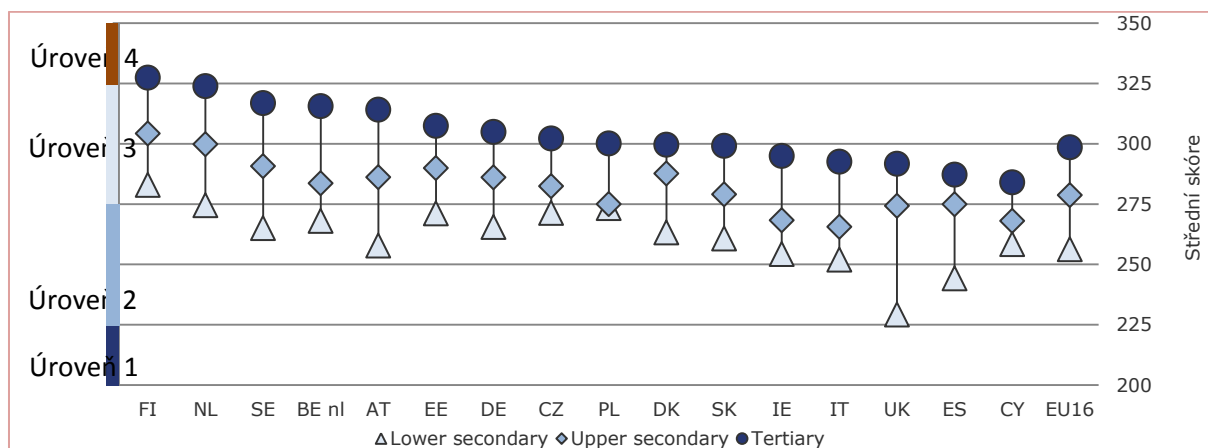
Výsledky testů PIAAC ukazují také značné rozdíly mezi zeměmi, pokud jde o průměrné úrovně dovedností u osob se srovnatelným dosaženým vzděláním. Například mladí lidé ve Finsku, Nizozemsku nebo Švédsku, kteří mají pouze vyšší sekundární vzdělání, vykazují vyšší průměrné dovednosti než mladí lidé s vysokoškolským vzděláním ve Španělsku nebo na Kypru.

Graf 3 – Podíl osob ve věku 16–65 let na jednotlivých úrovních zvládnání čtení a psaní, 2012

Zdroj: OECD (PIAAC). Poznámka: země seřazené podle společného podílu úrovně 1 a nižší. Chybí: neúčast v testu.

Graf 4 – Průměrné zvládnání čtení a psaní (osoby ve věku 16–29 let) podle dosaženého vzdělání, 2012

Zdroj: OECD (PIAAC). Poznámka: země jsou seřazené podle průměrného skóre na úrovni terciárního vzdělání.

2.2. Průřezové dovednosti

Nové způsoby práce a častější změny zaměstnání (z nutnosti nebo kvůli příležitosti) vyžadují širší soubor dovedností. Průřezovými⁵ dovednostmi

⁵ Dovednosti, které jednotlivci mají a které jsou relevantní i na jiných pozicích a u jiných povolání než jsou ty, které dané osoby v současnosti vykonávají nebo v nedávné době vykonávaly. Tyto dovednosti mohou být získávány i prostřednictvím volnočasových nebo zájmových činností či prostřednictvím účasti na vzdělávání nebo odborné přípravě. Obecněji se jedná o dovednosti, které byly získány v jednom kontextu nebo při řešení zvláštní situace/problému a mohou být převedeny do jiných souvislostí.

jsou dovednosti, které jsou důležité pro zaměstnání a profese v různých oblastech, současné nebo minulé. V současnosti udává 40 % zaměstnavatelů problémy při hledání lidí s vhodnými dovednostmi a mnoho z nich zdůrazňuje nedostatek průřezových dovedností⁶ u uchazečů o zaměstnání.

Více než polovina zaměstnanců v EU potřebuje ve svém zaměstnání znalost cizího jazyka (ačkoliv tyto dovednosti bývají specifické pro určitý dílčí soubor

⁶ OECD/Evropská unie, *The Missing Entrepreneurs 2015: Policies for Self-Employment and Entrepreneurship*, OECD Publishing, 2015.

pracovních míst). Pouze 42 % mladistvých žáků však zná první cizí jazyk⁷.

Třebaže si zaměstnavatelé cení iniciativních zaměstnanců, kteří jsou schopni přizpůsobit se výzvám a měnícímu se prostředí⁸, podnikatelské dovednosti obyvatel EU jsou dosud poměrně malé. Pouze v několika málo členských státech se více než polovina dospělých osob domnívá, že mají potřebné dovednosti a znalosti pro zahájení podnikatelské činnosti⁹.

Pouze polovina obyvatel EU ve věku 15 let a více souhlasí s tím, že jim jejich školní vzdělávání pomohlo při rozvoji smyslu pro iniciativu a určitého podnikatelského postoje (viz graf 5)¹⁰.

2.3. Nesoulad mezi nabízenými a požadovanými dovednostmi

Nesoulad mezi nabízenými a požadovanými dovednostmi odkazuje na rozdíl mezi poptávkou po dovednostech na trhu práce a jejich nabídkou. Jinými slovy, jedná se o situaci, kdy se dovednosti požadované zaměstnavateli liší od dovedností, které nabízejí uchazeči o zaměstnání nebo pracovníci. Jestliže tento nesoulad mezi nabízenými a požadovanými dovednostmi, který může mít různé formy, přetrvává, může to vést ke krátkodobým a dlouhodobým hospodářským a sociálním ztrátám pro lidi, zaměstnavatele i společnost.

⁷ Přehled dovedností EU (2014), *Foreign languages – Analytical Highlight*, pro Evropskou komisi vyhotovily ICF GHK a Cedefop.

⁸ OECD/Evropská unie, *The Missing Entrepreneurs 2015: Policies for Self-Employment and Entrepreneurship*, OECD Publishing, 2015.

⁹ Kelley D., Singer S., Herrigton M., 2015/16 *Global Report*, Global Entrepreneurship Monitor.

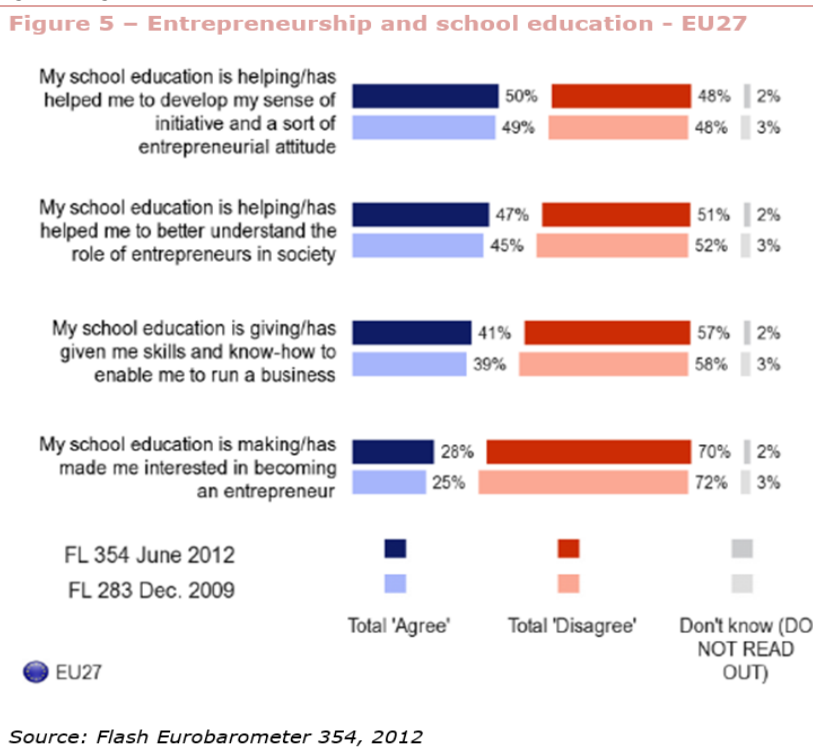
¹⁰ Evropská komise, bleskový průzkum Eurobarometr 354, *Podnikání v EU a mimo ni*, 2012.

Ke třem hlavním aspektům, jimž tvůrci politik a vědci věnují pozornost, patří:

- 1) makroekonomický nesoulad mezi nabízenými a požadovanými dovednostmi, který odkazuje na rozdíly v dovednostech mezi nabízenými pracovními místy a skupinou nezaměstnaných osob s obecnou úrovní kvalifikace,
- 2) nedostatek určitých dovedností, který odkazuje na to, že zaměstnavatelé nejsou schopni nalézt pracovníky s určitou kvalifikací nebo profesí, a
- 3) nesoulad mezi nabízenými a požadovanými dovednostmi na pracovní pozici, který odkazuje na rozdíly mezi dovednostmi zaměstnanců a dovednostmi, které jsou zapotřebí k tomu, aby mohli svou práci vykonávat co nejlépe¹¹. Makroekonomické ukazatele nesouladu mezi nabízenými a požadovanými dovednostmi mohou být v rámci evropského semestru užitečnější, jelikož jsou spolehlivější, častěji dostupné a mají silnější spojitost s významnými politickými problémy, jako je dlouhodobá či

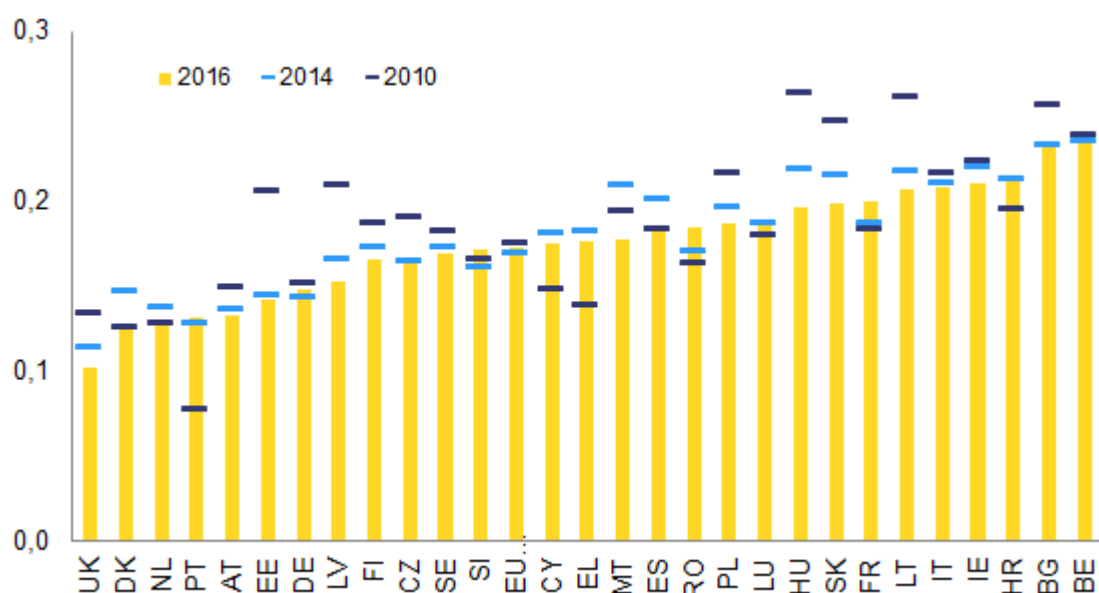
strukturální nezaměstnanost.

Jedním ze způsobů měření makroekonomického nesouladu mezi nabízenými a požadovanými dovednostmi je posouzení toho, jak se liší míry zaměstnanosti u skupin s různou kvalifikací (osoby s vysokou, střední a nízkou kvalifikací) od míry zaměstnanosti u celé populace v dané zemi a roce. Čím vyšší je rozdíl (relativní rozptyl), tím vyšší je makroekonomický nesoulad mezi nabízenými a požadovanými dovednostmi. Graf 6 znázorňuje, jak si v tomto ohledu vedou jednotlivé členské státy EU. Rozptyl míry zaměstnanosti je velmi vysoký v Belgii, Bulharsku, Chorvatsku, Irsku a Itálii. Ve většině případů je to způsobeno nízkou mírou zaměstnanosti osob s nízkou kvalifikací (zejména v poměru k pracovníkům s vysokou kvalifikací). Ačkoliv pro pochopení základních příčin je zapotřebí důkladnější analýza jednotlivých zemí, užitečné je i posouzení trendů v delším období.

¹¹ Podrobnější přehled viz Kiss, A. a Vandeplass, A. (2015) *Measuring Skills Mismatch*. Analytical Webnote 7/2015, GR EMPL.

Graf 6 – Relativní rozptyl měr zaměstnanosti podle úrovně vzdělání

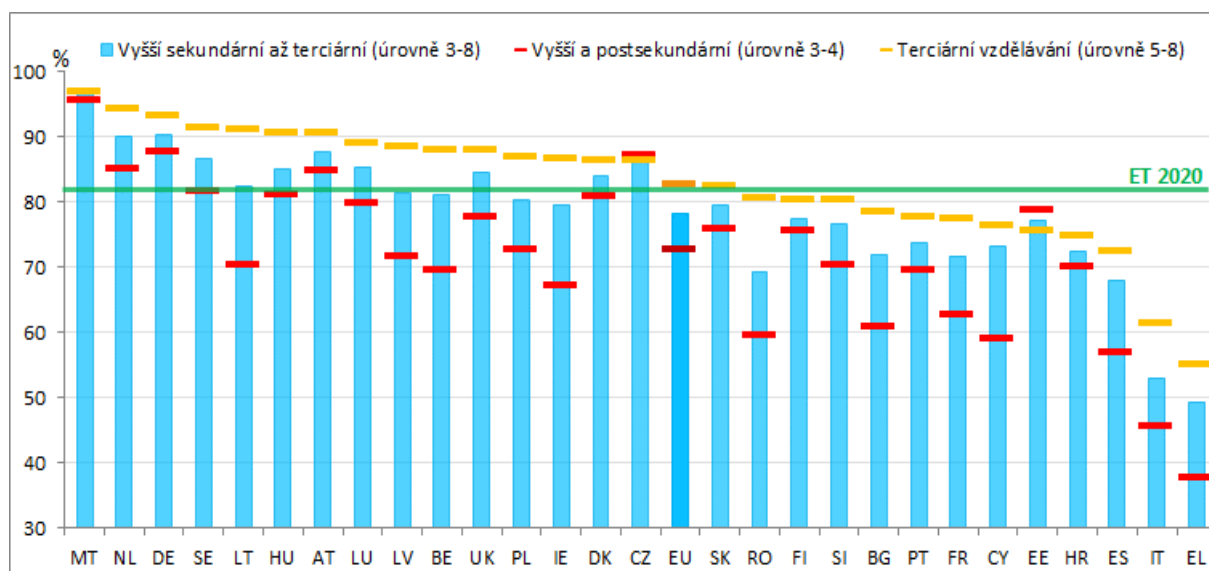

Zdroj: vlastní výpočty na základě údajů Eurostatu. Roční průměr na základě průměru čtyř čtvrtletí.

Ačkoliv se v době krize výsledky trhu práce zhoršily i u osob s terciárním vzděláním, usnadňuje vybavení mladých lidí příslušnými znalostmi, dovednostmi a postoji přechod ze vzdělávání do zaměstnání. Graf 7 udává procentní podíl

mladých čerstvých absolventů v zaměstnání v porovnání s referenční hodnotou stanovenou Radou v roce 2012, podle níž by do roku 2020 mělo být zaměstnáno nejméně 82 % čerstvých mladých absolventů.

Graf 7 – Zaměstnatelnost: míry zaměstnanosti čerstvých absolventů ve věku 20–34 let, 2016

Zdroj: Eurostat, šetření pracovních sil.

Míra zaměstnanosti mladých čerstvých absolventů v celé EU se v roce 2016 dále zvýšila na 78,2 %, nedávný postupný růst se tudíž upevnil. Od roku 2013 vzrostla míra zaměstnanosti absolventů vyššího sekundárního vzdělávání o 3,2 procentního bodu, zatímco míra zaměstnanosti u absolventů terciárního vzdělávání se zvýšila o 2,1 procentního bodu. Mladí lidé s terciárním vzděláním mají tudíž oproti absolventům se sekundárním vzděláním s ohledem na zaměstnatelnost výhodu ve výši 10 procentních bodů. Tato výhoda existuje ve všech členských státech kromě Estonska a České republiky.

Co se týká odborného vzdělávání a přípravy, ze studie Společného výzkumného střediska¹² vyplývá, že v mnoha zemích EU vykazují absolventi vyššího sekundárního vzdělávání v případě programů zaměřených na odborné vzdělávání a přípravu (dále jen „OVP“) vyšší míry zaměstnanosti než absolventi ostatních programů. Vykazují rovněž nižší míru nezaměstnanosti a neaktivity¹³. Analýza OECD¹⁴ potvrzuje, že na úrovni vyššího sekundárního a postsekundárního vzdělávání nezahrnovaného do terciárního jsou OVP spojeny s vyšší pravděpodobností zaměstnání (graf 9), avšak s mírně nižším hodinovým výdělkem.

Rozdíly jsou malé obzvláště při posouzení podle pohlaví. Na úrovni 5 ISCED existuje velká výhoda akademického vzdělání, pokud jde o příjmy a zaměstnanost.

¹² JRC CRELL (2015): *Education and youth labour market outcomes: the added value of VET. Technical briefing*; na základě zvláštního výtahu údajů ze šetření pracovních sil, který poskytl Eurostat pro třetí čtvrtletí roku 2014.

¹³ Měřeno jako podíl zaměstnaných osob ve věku 20–34 let, jejichž nejvyšším dosaženým vzděláním je vyšší sekundární vzdělání nebo postsekundární vzdělání nezahrnované do terciárního (ISCED 3–4).

¹⁴ OECD (2015): *The effects of vocational education and training on adult skills and wages. What can we learn from PIAAC?*

3. URČENÍ POLITICKÝCH PÁK K ZVLÁDÁNÍ VÝZEV

Základní dovednosti mohou zlepšit dostatečné investice do vzdělávání a strukturálních reforem zvyšujících účelnost a účinnost systémů vzdělávání a odborné přípravy. K snížení výskytu studentů se slabými výsledky mezi mladými lidmi je rovněž nutné, aby se inkluzivní politiky zaměřovaly na zlepšení výsledků žáků ze znevýhodněného socioekonomického prostředí nebo z odlišného jazykového prostředí.

Počáteční odborné vzdělávání a příprava jsou oceňovány kvůli rozvoji specifických pracovních dovedností a průřezových dovedností umožňujících přechod do zaměstnání a zachování a aktualizaci dovedností pracovní síly. Každý rok se programu odborného vzdělávání a přípravy zúčastní více než 13 milionů účastníků vzdělávání. Z prognóz trhu práce však vyplývá blížící se nedostatek absolventů OVP v řadě členských států¹⁵.

Čerství absolventi s kvalifikacemi OVP na úrovni vyššího sekundárního vzdělání a postsekundárního vzdělání nezahrnovaného do terciárního obvykle vykazují snazší přechod ze vzdělávání na trh práce. Mají rovněž vyšší míry zaměstnanosti než absolventi všeobecného vzdělávání se srovnatelnou úrovní dosaženého vzdělání. Navzdory těmto skutečnostem nejsou pro mnoho mladých lidí a jejich rodičů OVP tak přitažlivé jako akademické vzdělání.

Přitažlivost programů OVP a jejich relevantnost pro trh by bylo možno skutečně podstatně zlepšit. Nedostatečný počet programů v členských státech využívá plně potenciál učení zaměřeného na praxi. Nedostatečné jsou rovněž možnosti přechodu z OVP k vysokoškolskému vzdělávání.

¹⁵ Evropský parlament (2015), *Labour market shortages in the European Union* (<http://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/home.html>).

Z hlediska kvality by měl být každý student OVP připraven na život a práci ve stále globalizovanější společnosti, mimo jiné výukou cizích jazyků.

Přibližně 50 % studentů EU zapsaných na úrovni vyššího sekundárního vzdělávání, postsekundárního vzdělávání a prvního stupně terciárního vzdělávání absolvuje odborné vzdělávání a přípravu. OVP jsou tudíž pro ekonomiky v EU hlavním zdrojem dovedností a kompetencí.

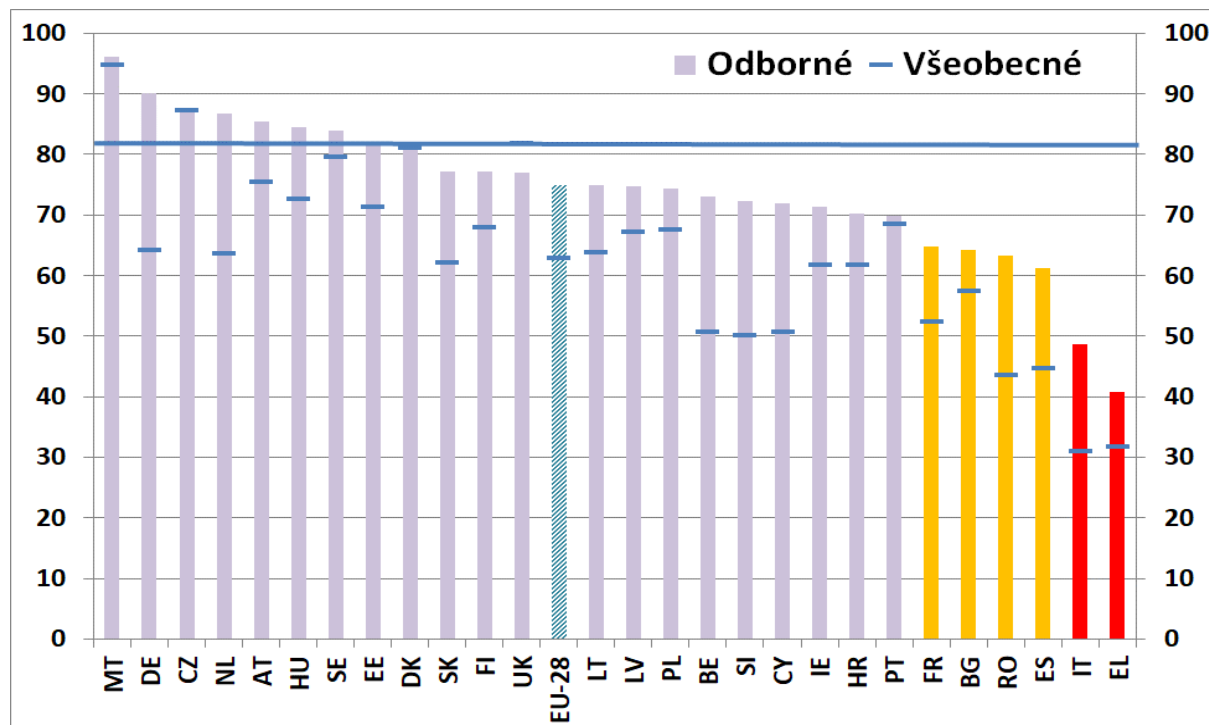
Je proto nezbytné, aby systémy počátečního odborného vzdělávání a přípravy poskytovaly náležité základní, průřezové a odborné dovednosti, které odpovídají potřebám zaměstnavatelů. Měly by účastníky vzdělávání rovněž připravit na pozdější učení v životě a na zvládnutí přechodu ze vzdělávání do zaměstnání i přechodů mezi zaměstnáními či z nezaměstnanosti do zaměstnání.

Hospodářské a odvětvové politiky se v několika posledních letech zaměřují na význam vzdělávání pro trh práce, míry zaměstnanosti mladých lidí a přechod ze vzdělávání do zaměstnání.

U osob, které ukončily počáteční vzdělávání na úrovni sekundárního vzdělání nebo postsekundárního vzdělání nezahrnovaného do terciárního, vykazují OVP systematicky lepší přechod na trh práce než u osob, které mají vyšší sekundární vzdělání nebo postsekundární vzdělání nezahrnované do terciárního dosažené v rámci všeobecného vzdělávání a které nepokračují ve vysokoškolském vzdělávání.

Čerství absolventi OVP měli v roce 2016 v EU celkovou míru zaměstnanosti ve výši 75 %. Vykazovali tudíž lepší uplatnění v zaměstnání než čerství absolventi vyššího sekundárního vzdělávání z všeobecně zaměřených programů (62,9 %) (graf 8).

Graf 8 – Míra zaměstnanosti čerstvých absolventů vyššího sekundárního vzdělávání a postsekundárního vzdělávání nezahrnovaného do terciárního, 2016

Zdroj: Eurostat (šetření pracovních sil, 2016), on-line datový kód: edat_lfse_24.

Tento ukazatel měří míru zaměstnanosti osob ve věku 20–34 let, které dokončily vzdělání 1–3 roky před průzkumem s diplomem o dosažení vyššího sekundárního vzdělání (ISCED 3) nebo postsekundárního jiného než terciárního vzdělání (ISCED 4), a to z osob v téže věkové skupině, jež nejsou v současnosti zapsány do žádného dalšího formálního nebo neformálního vzdělávání nebo odborné přípravy.

Celkově to naznačuje, že OVP představují obecně vhodnou volbu pro mladé lidi, kteří nemají v úmyslu pokračovat ve studiu vysokoškolských programů. Průměrné výsledky však skrývají určité rozdíly mezi jednotlivými zeměmi a ukazují rovněž prostor pro zvýšení kvality OVP v zemích, v nichž výsledky v oblasti OVP zaostávají za průměrem EU.

V posledních letech se absolutní počet studentů účastnících se OVP a jejich podíl na celkovém počtu studentů ve vyšším sekundárním vzdělávání v EU snižuje.

Celkový počet studentů účastnících se počátečního odborného vzdělávání a odborné přípravy na vyšší sekundární úrovni se od roku 2013 v EU snížil přibližně o 500 000 (4,7 %) na 10 309 154 v roce 2015. Tato klesající tendence byla patrná ve všech čtyřech zemích s nejvyšším počtem studentů účastnících se OVP, kteří představují více než 50 % všech studentů OVP v EU.

Relativní podíl studentů účastnících se OVP se tudíž snížil z 48,9 % v roce 2013 na 47,3 % v roce 2015.

Mezi jednotlivými zeměmi však existuje velký rozdíl, pokud jde o absolutní a relativní velikost jejich systémů OVP. To je částečně zapříčiněno rozmanitostí programů OVP, jež jsou v jednotlivých zemích nabízeny.

Řada členských států EU má poměrně vysoký podíl mladých lidí, kteří si volí všeobecné vyšší sekundární vzdělávání, nepokračují však ve vysokoškolském vzdělávání (graf 9).

Vysoký počet těchto mladých lidí naznačuje, že existuje prostor k tomu, aby jim byla poskytnuta možnost získat odbornou kvalifikaci – na sekundární, postsekundární nebo terciární úrovni.

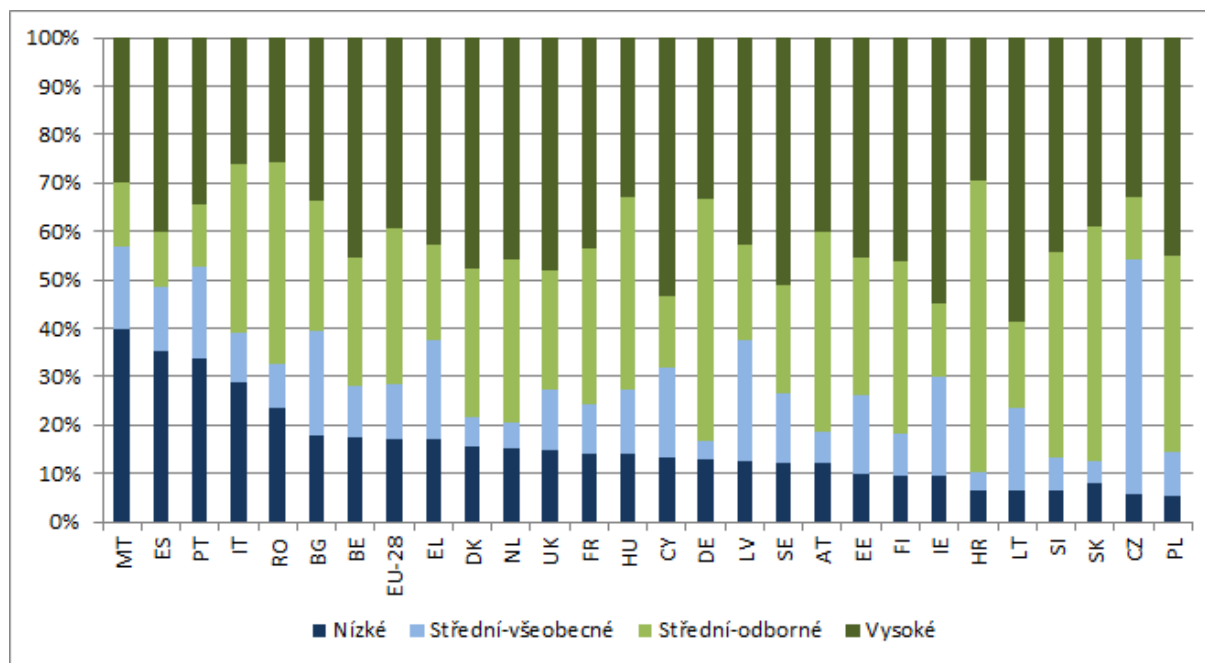
Členské státy mohou k rozšiřování počátečního OVP přikročit různými způsoby a zohlednit přitom poptávku po různých kvalifikacích na trhu práce. Zvýšení přitažlivosti a poskytování postsekundárního OVP je obzvláště užitečné v zemích s vysokými počty osob předčasně odcházejících ze vzdělávání. V těchto zemích by OVP mohly významně přispět k zvýšení dosažené úrovně vzdělání.

Pro země s vysokými podíly absolventů všeobecného vyššího sekundárního vzdělávání, kteří nepokračují ve vysokoškolském vzdělávání, by mohlo být užitečnou možností širší poskytování OVP na úrovni postsekundárního vzdělávání nezahrnovaného do terciárního nebo prvního stupně terciárního vzdělávání.

K řešení přetrvávající nezaměstnanosti mladých lidí by členské státy měly zajistit i možnost vzdělávání dospělých a umožnit návrat k vzdělávání a odborné přípravě mladým lidem, kteří již opustili počáteční vzdělávání.

Tento problém by mohlo řešit například cílenější využívání ESF, zejména vzhledem k zjištění, že vzdělávání bylo u nezaměstnaných osob jednou z nejúčinnějších oblastí zásahu ESF v období 2007–2013 (oddíl 3.5).

Graf 9 – Dosažené vzdělání u mladých dospělých osob ve věku 30 až 34 let, 2016

Zdroj: Eurostat, šetření pracovních sil, 2016 [edat_lfs_9914]

Poznámka: tento ukazatel udává nejvyšší úroveň dosaženého vzdělání u osob ve věku 30 až 34 let.

Výhoda OVP spočívá v tom, že v rámci tohoto programu mohou lidé rozvíjet dovednosti a kompetence, které mají přímý význam pro trh práce. K dispozici jsou různé nástroje, které zajišťují, aby odborné školy a střediska odborné přípravy poskytovaly relevantní, aktuální odbornou přípravu na daná povolání. K těmto nástrojům patří zapojení soukromého sektoru do koncipování a hodnocení učebních osnov, profesních standardů a zkoušení studentů. Jedním z nejjednodušších způsobů, jak zajistit, aby byly dovednosti, které si studenti osvojí, relevantní pro trh práce, je uskutečňování části odborné přípravy mimo školní prostředí, například během odborných stáží.

Nejnámějším příkladem organizace OVP tímto způsobem je učňovská příprava. Jedná se o formální program OVP, který zahrnuje střídání praxe (získávání praktických pracovních zkušeností na pracovišti) a vzdělávání ve škole (období teoretického/praktického vzdělávání ve škole nebo ve středisku odborné přípravy)¹⁶. Tato odborná příprava by po

úspěšném ukončení měla vést k celostátně uznávané kvalifikaci.

Mezi zaměstnavatelem a učněm často existuje smluvní vztah a učěň dostává za odvedenou práci mzdu.

Učňovská příprava není jediným možným programem v rámci učení zaměřeného na praxi. Existují i jiné, méně intenzivní koncepce učení zaměřeného na praxi. K těm patří například OVP ve škole spojené s prvky odborné přípravy na pracovišti, kdy tyto prvky obvykle představují méně než 50 % celkové doby trvání vzdělávacího programu.

Existují rovněž způsoby zajišťování učení zaměřeného na praxi ve škole, a to v rámci programů učení ve škole s laboratořemi, dílnami, kuchyněmi, restauracemi, cvičnými firmami, simulacemi nebo úkoly v rámci skutečného podnikatelského záměru¹⁷.

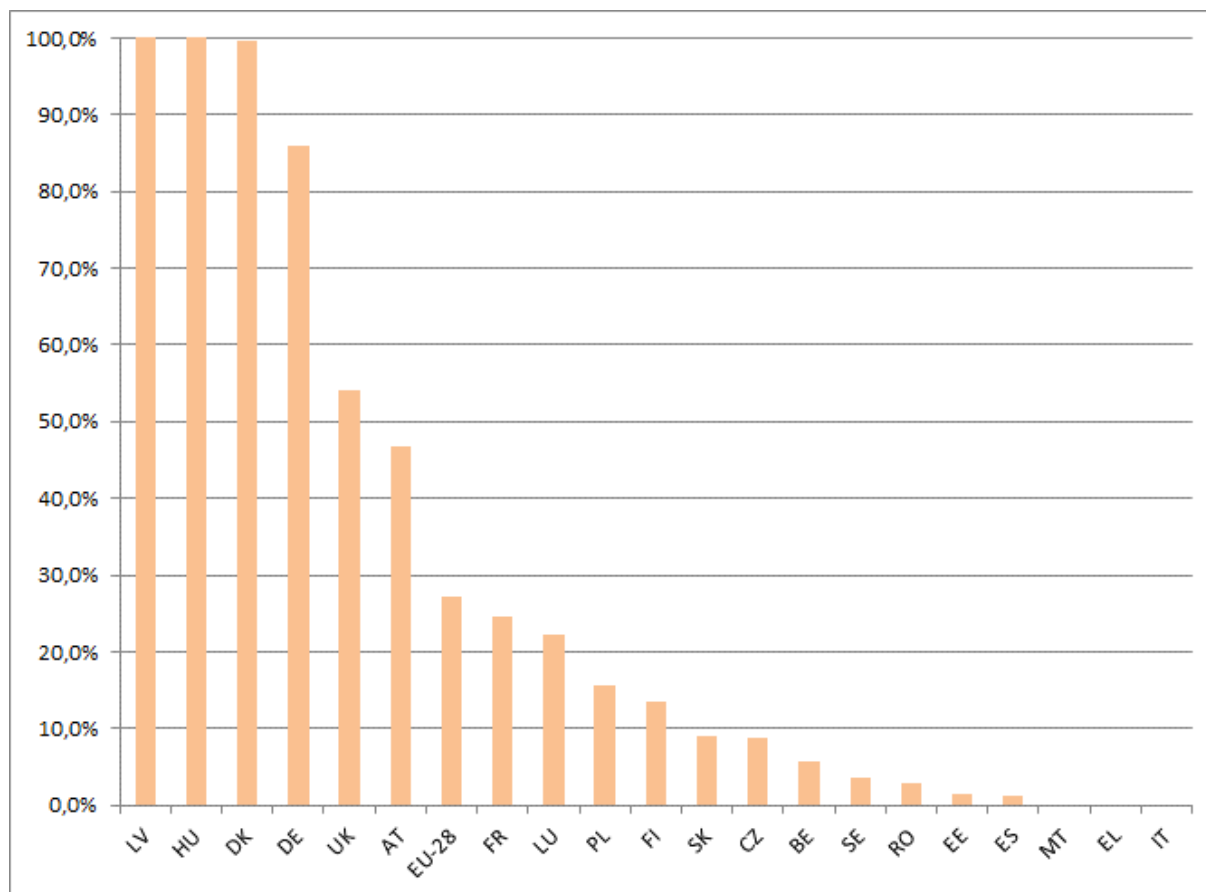
¹⁶ Evropská komise (2015), *Apprenticeships – a form of work-based learning*.

¹⁷ Evropská komise (2013), *Work-based learning in Europe: Practices and policy pointers*
http://ec.europa.eu/education/policy/vocational-policy/doc/alliance/work-based-learning-in-europe_en.pdf

Dostupnost srovnatelných údajů o současném stavu programů učení zaměřeného na praxi v rámci počítačného vzdělávání a odborné přípravy v členských státech je omezená.

Z dostupných údajů (graf 10) je však zřejmé, že kombinované programy vzdělávání na pracovišti a ve škole jsou nejběžnější v Lotyšsku, Dánsku, Maďarsku a Německu.

Graf 10 – Studenti účastníci se počítačného OVP v rámci kombinované odborné přípravy na pracovišti a ve škole, 2015

Zdroj: Eurostat (UOE, 2015 [educ_uoe_enrs04]). Údaje pro MT, EL a IT chybějí.

Vzhledem k obecné shodě, že by větší dostupnost kvalitní učňovské přípravy byla v mnoha členských státech účinným nástrojem k zlepšení udržitelných přechodů ze vzdělávání do zaměstnání, je třeba zintenzivnit snahy o přesvědčení společností, zejména malých a středních podniků, aby do mladých účastníků vzdělávání investovaly čas a peníze. K dalším výzvám, jimiž je třeba se zabývat, patří:

- zajištění dostatečné dostupnosti kvalifikovaných školitelů,
- stanovení a zavedení náležitých systémů zajišťování kvality a
- přilákání/zajištění financování a jiných druhů podpory pro ujednání

o spolupráci mezi institucemi OVP a podniky.

Vzdělávání dospělých a další odborné vzdělávání: v rychle se měnícím pracovním prostředí musí dospělí trvale aktualizovat a zlepšovat své dovednosti, aby byli i nadále konkurenceschopní a produktivní. Systémy vzdělávání dospělých musí reagovat na velkou rozmanitost potřeb účastníků vzdělávání, podniků a společností. Musí zajistit, aby měli všichni jednotlivci snadný a spravedlivý přístup k příležitostem ke vzdělávání. Příležitosti k získání potřebných dovedností později v životě by měly být poskytnuty zejména osobám, které odešly z počítačného vzdělávání

a odborné přípravy bez minimální úrovně dovedností, jež jsou zapotřebí pro současné hospodářské a sociální prostředí. Prostřednictvím rozšiřování dovedností a rekvalifikace mohou dospělí zajistit, aby byly jejich dovednosti relevantní a aktuální, a to nejen v rámci pracovního prostředí, ale také pro aktivní zapojení do společnosti.

V mnoha členských státech EU mají dospělí, kteří již disponují vysokou úrovní dovedností, obvykle také náležitý přístup k možnostem vzdělávání, aby své dovednosti průběžně aktualizovali a obnovovali. Dospělé osoby, jejichž dovednosti jsou pouze omezené, a potřebují tudíž přístup k vzdělávání a odborné přípravě nejvíce, však zpravidla čelí největším překážkám při přístupu k vzdělávání. Z těchto důvodů je nyní podpora dospělých s nízkými základními dovednostmi nebo nízkou úrovní kvalifikací běžně zařazena do politických programů členských států, často jako součást politik v oblasti vzdělávání a odborné přípravy.

Jednotlivé země v Evropě financují nebo spolufinancují celou škálu programů vzdělávání a odborné přípravy. V několika málo případech jsou tyto programy spojeny se systémy uznávání dovedností, včetně počátečního posouzení dovedností, poradenství a informačních kampaní. V mnoha případech však má dosud příliš málo dospělých osob možnost přístupu ke

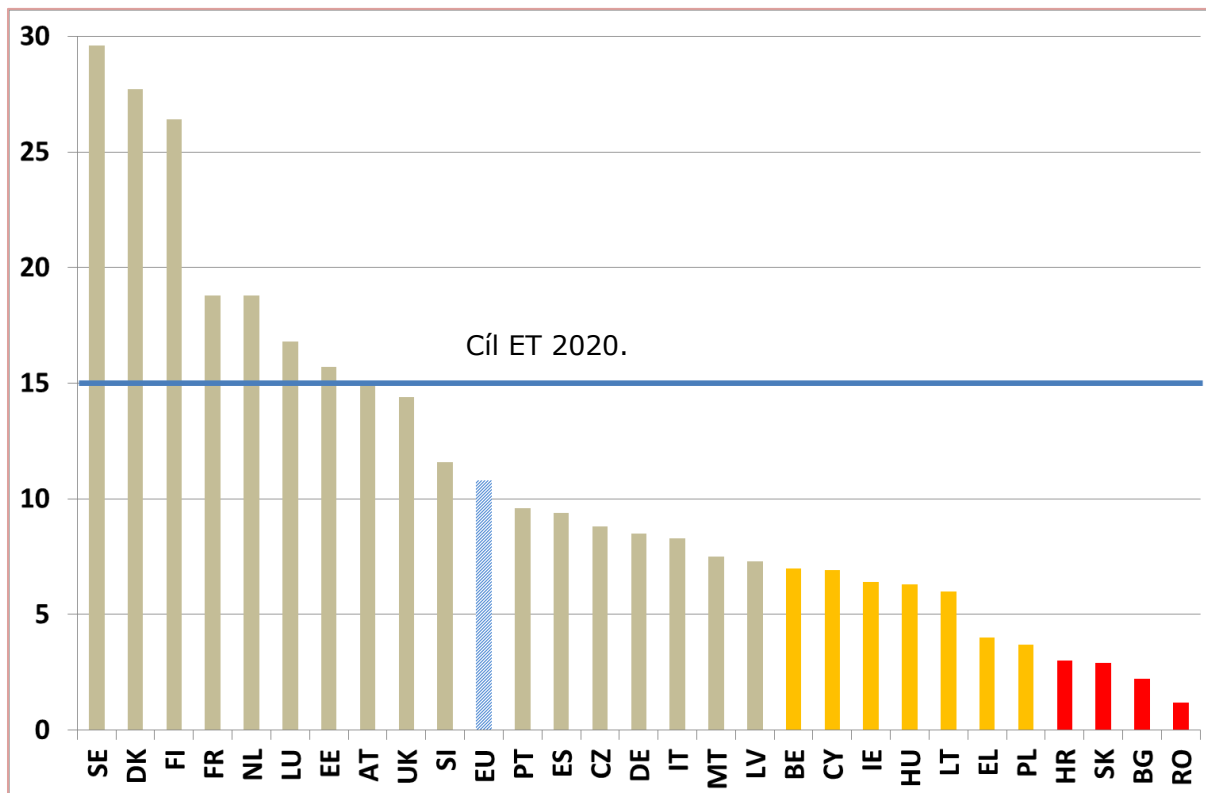
kvalitním a relevantním programům odborné přípravy za účelem rozšíření dovedností nebo rekvalifikace.

V roce 2016 navrhla Evropská komise v rámci balíčku týkajícího se agendy dovedností zavedení **záruky k získání dovedností**, která má pomoci reagovat na mezery v dovednostech, nerovnost a nové potřeby trhu práce vyžadující stále vyšší úrovně dovedností. Prostřednictvím záruky k získání dovedností by členské státy měly zajistit, aby byly dospělým osobám s nízkou kvalifikací nabídnuty formy rozšiřování dovedností spočívající v možnosti:

- a) nechat posoudit své dovednosti a určit případné mezery,
- b) obdržet na míru přizpůsobený balíček opatření v oblasti vzdělávání / odborné přípravy a
- c) nechat své dovednosti uznat.

V rámci otevřené metody koordinace ve vzdělávání a odborné přípravě (ET 2020) schválily členské státy cíl, jehož má být dosaženo do roku 2020, kdy by se vzdělávání mělo účastnit nejméně 15 % dospělých obyvatel (ve věku 25–64 let). Průměrné výsledky v roce 2016 však činily pouze 10,8 %. Účast bývá bohužel nižší u osob, které se vracejí na trh práce po období nezaměstnanosti, starších osob a osob zaměstnaných v povoláních vyžadujících střední a nízkou kvalifikaci – tedy osob, které potřebují své dovednosti aktualizovat a zlepšit nejvíce.

Graf 11 – Účast dospělých na celoživotním učení (populace ve věku 25–64 let, v %, 2016)

Zdroj: Eurostat, šetření pracovních sil.

Úplná transparentnost a srovnatelnost kvalifikací v EU pomohou členským státům v tom, aby vzájemně důvěřovaly kvalitě kvalifikací, a usnadní mobilitu účastníků vzdělávání a pracovníků. Za tímto účelem odkazují členské státy ve svých úrovních kvalifikací na osm úrovní evropského rámce kvalifikací a udávají úroveň evropského rámce kvalifikací a úroveň národního kvalifikačního rámce na nově vydávaných osvědčeních/diplomech.

Dovednosti získané mimo systém formálního vzdělávání a odborné přípravy nejsou často zdokumentovány nebo formálně uznávány. Členské státy se dohodly na zavedení vnitrostátních ujednání pro uznávání neformálního a informálního učení do roku 2018¹⁸. Zejména se dohodly na tom, že u všech nezaměstnaných osob bude provedeno

ověření dovedností, v ideálním případě do šesti měsíců od zjištění potřeby. Ověření dovedností pomůže posoudit znalosti, dovednosti a kompetence jednotlivce při přípravě na uznání výsledků neformálního nebo informálního učení a/nebo vypracování plánu přesměrování profesní dráhy nebo plánu odborné přípravy. Proto je obzvláště důležité u osob s nižší kvalifikací, nezaměstnaných osob nebo osob ohrožených nezaměstnaností, migrantů, mladých lidí a osob, které chtějí změnit svou profesní dráhu. Jsou dostupné nejlepší příležitosti k uznávání dovedností získaných mimo formální vzdělávání, které vedou ke kvalifikacím nebo částem kvalifikací.

Náležitě zavedené **systemy řízení dovedností** mohou pomoci získat a optimalizovat dovednosti a kompetence stávající a budoucí pracovní síly. Účinné systemy jsou založeny na náležitých poznatcích o dovednostech získaných

¹⁸ V souladu s doporučením Rady o uznávání neformálního a informálního učení (2012/C 398/01).

prostřednictvím spolehlivých mechanismů posuzování dovedností, předvídání a prognóz. Tyto informace přispívají k usměrňování politik v oblasti vzdělávání a odborné přípravy a služeb poradenství pro volbu povolání.

Komise se zabývá problémy v EU v souvislosti s digitálními dovednostmi prostřednictvím své iniciativy nazvané „Velká koalice pro digitální pracovní místa“¹⁹ a vyvíjí společný **evropský rámec digitálních kompetencí**, jenž popisuje soubor digitálních kompetencí, které dnes potřebují všichni občané. Členské státy využívají evropský rámec digitálních kompetencí a související nástroj posuzování při vypracovávání učebních osnov, výsledků učení nebo vzdělávání učitelů.

Obdobná práce se uskutečňuje za účelem vývoje **evropského referenčního rámce pro podnikavost** (EntreComp), který lze použít jako základ pro vypracování učebních osnov a rozvoj vzdělávacích činností na podporu podnikavosti jako kompetence.

Komise podporuje rovněž vytváření evropských aliancí odvětvových dovedností za účelem navržení strategií odvětvových dovedností, předvídání potřeby dovedností v určitých odvětvích a zvýšení schopnosti systémů OVP reagovat na tyto potřeby. Aliance odvětvových dovedností mají pomoci zajistit nové dovednosti ve strategických odvětvích, jež jsou nezbytná k dosažení evropských cílů v oblasti růstu a zaměstnanosti, konkurenceschopnosti, energetiky a změny klimatu. Aliance pro obnovitelnou energii a zelené technologie se bude například zabývat mezerami v dovednostech a nesouladem mezi nabízenými a požadovanými dovednostmi k zajištění globálního vedoucího postavení Evropy v oblasti obnovitelné energie a na podporu přechodu k moderní nízkouhlíkové ekonomice, jejímž středem je dekarbonizované odvětví energetiky.

4. VZÁJEMNÝ PŘEZKUM STAVU POLITIK

Nabývání dovedností: politiky, které mají zamezit předčasným odchodům ze vzdělávání [viz zvláštní tematický přehled o osobách předčasně odcházejících ze vzdělávání], podporují rovněž cíl týkající se dosažené minimální úrovně vzdělání u všech mladých lidí jakožto předpokladu pro získání dalších dovedností ve vysokoškolském vzdělávání nebo na trhu práce.

Při dosahování základních dovedností zaznamenaly členské státy určitý pokrok:

- Bulharsko zlepšilo přístup ke kvalitnímu vzdělávání u studentů ze znevýhodněného prostředí,
- v Portugalsku místní samospráva a asociace škol spolupracují při provádění národního plánu na podporu úspěchů ve škole,
- Irsko stanovilo konkrétní cíle v oblasti gramotnosti a matematické gramotnosti v znevýhodněných školách a vytyčilo poměrně ambiciózní vnitrostátní cíle pro podíly žáků se slabými a s nejlepšími výsledky do roku 2025,
- Česká republika podporuje předškolní vzdělávací zařízení a základní a střední školy v sociálně vyloučených oblastech zavedením a prováděním individuálních integračních plánů a
- Rumunsko realizuje projekt ESF, který má přilákat kvalitní učitele do znevýhodněných škol, a v rámci nižšího sekundárního vzdělávání začalo zavádět nové osnovy založené na kompetencích.

Počáteční odborné vzdělávání a příprava:

čerství absolventi OVP vykazovali lepší uplatnění v zaměstnání než čerství absolventi vyššího sekundárního vzdělávání ze všeobecně zaměřených programů. Průměrné výsledky však skrývají určité rozdíly mezi jednotlivými zeměmi, což ukazuje prostor pro zvýšení kvality OVP v zemích, v nichž výsledky v oblasti OVP zaostávají za průměrem EU (Belgie, Řecko, Španělsko, Francie, Itálie,

¹⁹ Viz tematický přehled o *digitálních dovednostech a pracovních místech*.

Lotyšsko a Rumunsko). Několik členských států EU (Česká republika, Řecko, Španělsko, Malta a Portugalsko) mají rovněž poměrně vysoký podíl mladých lidí, kteří nemají osvědčení o vyšším sekundárním vzdělání nebo kteří si volí všeobecné vyšší sekundární vzdělávání, nezískají však vysokoškolské vzdělání.

Vzdělávání dospělých a dovednosti dospělých: sedm zemí má míru účasti dospělých na vzdělávání nad referenční hodnotou ET 2020 (15 %): Dánsko, Estonsko, Francie, Lucembursko, Nizozemsko, Finsko a Švédsko. Nejnižší účast je zaznamenána v Bulharsku, Maďarsku, Rumunsku a na Slovensku.

Transparentnost a uznávání dovedností a kvalifikací: v současnosti odkazuje 24 členských států ve svých národních kvalifikačních rámcích na evropský rámec kvalifikací a 16 členských států uvádí nebo stanovilo datum pro uvádění úrovní evropského rámce kvalifikací na vnitrostátních osvědčeních a diplomech.

Uznávání neformálního a informálního učení: členské státy se připravují na zavedení vnitrostátních ujednání pro uznávání dovedností získaných mimo formální vzdělávání a odbornou přípravu. Pokrok není jednoznačný a do lhůty v roce 2018 zbývá ještě učinit mnohé. Například v evropském katalogu pro uznávání z roku 2014 uvedlo 15 členských států (Bulharsko, Česká republika, Dánsko, Německo, Irsko, Řecko, Španělsko, Kypr, Litva, Malta, Rakousko, Portugalsko, Rumunsko, Slovensko a Spojené království), že není zaveden systém ověřování dovedností, což je jeden z prvků vnitrostátních ujednání pro uznávání.

Řízení dovedností: nezbytné je pravidelné sledování poptávky na trhu práce a systém sledování povolání, která jsou zapotřebí nebo která jsou nadbytečná, je základem systému poznatků o trhu práce. Navzdory této skutečnosti nemá většina členských států v současnosti dostatečně vyvinuté mechanismy monitorování.

členských států sleduje vývoj poptávky po práci a další třetina má k dispozici pouze částečné údaje²⁰.

Digitální dovednosti: srovnávací přehled pokroku v oblasti Digitální agendy měří pokrok evropského digitálního hospodářství prostřednictvím indexu digitální ekonomiky a společnosti (DESI), což je složený index, který shrnuje příslušné ukazatele týkající se výsledků Evropy v digitální oblasti a sleduje vývoj digitální konkurenceschopnosti členských států EU²¹. Rozvoj digitálních dovedností je sledován v rámci rozměru indexu týkajícího se lidského kapitálu. Dánsko, Lucembursko, Nizozemsko, Finsko, Švédsko a Spojené království dosahují nejlepších výsledků u základních dovedností a využití. Irsko, Rakousko, Finsko, Švédsko a Spojené království dosahují nejlepších výsledků u pokročilých dovedností a rozvoje. Bulharsko, Řecko a Rumunsko obsazují soustavně spodní příčky u obou dílčích rozměrů.

Datum: 29. 9. 2017

²⁰ Kvalitativní údaje; podle dokumentu Evropské komise: *Mapping and analysing bottleneck vacancies in EU labour markets*, 2014.

²¹ <http://ec.europa.eu/digital-agenda/en/digital-agenda-scoreboard>